

WORKSHOP OVER 'OMGAAN MET VERNATTING'

Landbouwbedrijf centraal bij aanpak van verdroging

Het Waterschap Rijn en IJssel begon in 1997 het onderzoek 'Omgaan met vernatting' in de Gelderse Achterhoek. De resultaten zijn beschreven in H₂O nr. 10 van 19 mei. Om het project af te sluiten, verzorgde het waterschap op 25 mei een workshop met als doel de opgedane kennis te verspreiden en over de resultaten van het onderzoek te discussiëren. Aanwezig waren vertegenwoordigers van waterschappen, provincies, Dienst Landelijk Gebied, landbouworganisaties en diverse onderzoeksbureaus. Het Centrum voor Landbouw en Milieu, één van de onderzoekspartners in het project en organisator van de workshop, doet verslag van de discussies en de voornaamste conclusies.

De dagvoorzitter Ernst Dingemans, directeur Waterbeheer van het Waterschap Rijn en IJssel en tevens voorzitter van de stuurgroep 'Omgaan met vernatting' schetste het ontstaan van het project: "In een landschap met verweven functies los je de verdroging niet op door alleen maatregelen binnen natuurgebieden te nemen. Ook het omringende agrarische gebied zal zijn steentje moeten bijdragen. Toen het waterschap in de gaten kreeg dat ook de landbouw met droogteschade te kampen heeft, werd het project geboren. We zijn het project ingestapt om samen met de boeren, op een positieve manier, te zoeken naar mogelijkheden om met vernatting om te gaan".

Joop Kroes van Alterra gaf een presentatie over de hydrologie en waterkwaliteit. "De water- en stikstofbalansen op droge en natte percelen verschillen van elkaar. Bij het natte perceel is de slootafvoer een grote post. De nitraatconcentratie in het grondwater is er relatief laag door natuurlijke afbraak. Bij het droge perceel verdwijnt meer water naar het grondwater en worden hogere concentraties nitraat in het grondwater gevonden. Voor fosfaat zijn de gegevens tegengesteld aan die van stikstof: hoe natter het perceel, hoe meer er uitspoelt".

Theun Vellinga van het Proefstation voor de Veehouderij gaf inzicht in de inpasbaarheid van vernatting in de bedrijfsvoering. "De boer merkt effecten van peilverhoging in de productie van het grasland: de botanische samenstelling verschuift en de productie en voederwaarde dalen in lichte mate. Ook in het gebruik van de percelen ervaart hij vernat-

ting: de draagkracht wordt minder. In het voorjaar kan hij daardoor later het land op om te bemesten, en in het hele seizoen ervaart hij beperkingen ten aanzien van de beweiding. Er zijn technische oplossingen die de inpasbaarheid verbeteren, bijvoorbeeld in de mestaanwending (met slangen) of perceelsaanpassingen (greppels en wadi's). Deze vergen behoorlijke flexibiliteit van de boer. De plaatselijke omstandigheden bepalen de grenzen van de inpasbaarheid".

Dick Boland van het CLM beschreef tenslotte hoe de communicatie met de streek is aangepakt. "Centraal in het project stond een studiegroep van boeren, waterschapsbestuurders, GLTO'ers, proefboerderij De

Marke, SPA en externe deskundigen. Zij toetsen de resultaten aan eigen ervaringen, zetten de onderzoekers met beide benen in de praktijk en leverden nieuwe informatie en droeg creatieve oplossingen aan".

Discussie

In de discussie kwam al snel naar boven dat het moeilijk is om de milieuvordelen en -nadelen van vernatting tegen elkaar af te wegen. Opvallend is het tegengestelde gedrag van stikstof en fosfaat: vernatting is gunstig voor de nitraatbelasting van het grondwater, maar ongunstig voor fosfaat. Er zijn meer voorbeelden van onvergelykbaarheid. Vernatting kan dan gunstig zijn voor nitraat in het grondwater, maar de stikstofemissie naar het oppervlaktewater neemt toe. Bovendien verdwijnt door denitrificatie meer naar de lucht als N₂O, een ongewenst broeikasgas. De conclusie is: kijk niet alleen naar nitraat in het grondwater, maar beoordeel de milieueffecten in onderlinge samenhang.

De waterschappen geven aan dat er gebrek aan kennis is van de onverzadigde zone, de relatie tussen slootpeil en grondwaterstand en de gevolgen van vernatting voor de bedrijfsvoering. In het onderzoek is een begin gemaakt met het in beeld brengen van de mogelijkheden voor de melkveehouderij. Belangrijker dan de vragen van technische aard zijn de mogelijkheden om maatregelen in de praktijk te brengen. De uitwisseling van kennis en ideeën tussen waterschap en boeren is daarvoor onmisbaar. Omgaan met vernatting vergt een benadering die recht doet aan de diversiteit van de ondernemers en hun bedrijven.

Landgoed De Wierse in de Gelderse Achterhoek.

Als introductie tot de discussie gaf Chris Griffioen een presentatie over het Waternood-programma: "Een nieuw ontwerp van waterlopen biedt perspectief om de verdroging aan te pakken. Door de waterlopen te verbreden met een terrastalud wordt de drainerende werking verminderd. Bovendien ontstaat meer ruimte voor waterberging en ook de natuur vaart er wel bij. Met een nieuw ontwerp van de waterlopen kan 80 procent van het verdrogingsprobleem kan worden opgelost, onder de voorwaarde dat het ontwerp tot in alle haarvaten van het systeem wordt doorgevoerd. Het kost wat landbouwgrond, maar hoeft niet per se gevolgen te hebben voor het peilbeheer".

De landbouw geeft aan dat die extra ruimte bij de huidige gronddruk een knelpunt is. Zeker als alle wateren worden verbreed, kan het ruimtebeslag flink oplopen. Het rendement van het Waternood-ontwerp (de vermeende 80 procent) werd in de workshop wisselend beoordeeld. Het nieuwe ontwerp en een hoger peil kunnen elkaar wel versterken als het gaat om de verdrogingsaanpak: "Vernatting leidt tot hogere piekafvoeren. Om dat op te vangen, is aanpassing van de waterlopen nodig. De projecten 'Omgaan

met vernatting' en 'Waternood' moeten dus samengaan. "Er bestaat behoefte aan toepassing in de praktijk".

Conclusie

Om de verdroging werkelijk aan te pakken, moeten maatregelen genomen worden tot op het bedrijfsniveau. Vernatting kan erg effectief zijn, maar dan moeten de boeren geholpen worden om het in hun bedrijfsvoering inpasbaar te maken. Het waterschap moet daarvoor actief met de landbouw in gesprek. De boeren kunnen een grotere rol spelen in het waterbeheer, bijvoorbeeld in het beheer van kleine stuwen, maar dat moet niet leiden tot onbeheersbare situaties. Het waterschap kan de boer duidelijk maken dat water net zo belangrijk is als andere bedrijfsbeslissingen. De landbouw heeft immers ook belang bij het instellen van een optimaal grond- en oppervlaktewater-regime.

In het verlengde hiervan ligt een andere conclusie: het onderzoek zou zich meer moeten focussen op de gebiedsgerichte effecten van maatregelen op bedrijfsniveau. Er is onvoldoende kennis van het kwantitatieve effect van vernatting op gebiedsniveau. Het verdient aanbeveling om daarvoor de prak-

tijkgroepen eens bij elkaar te brengen. In diverse hoeken van het land wordt immers aan vernatting gewerkt (Achterhoek, Brabant, Limburg, Texel).

Het onderzoek heeft in de Gelderse Achterhoek een belangrijke rol gespeeld in de discussies in de streek over grondwater, verdroging en peilbeheer. Het onderzoek heeft aangetoond dat vernatting op bedrijfsniveau tot op zeker niveau inpasbaar is, zij het met de nodige aanpassingen voor de bedrijven. De landbouw kan daarmee een belangrijke bijdrage leveren aan de terugdringing van verdroging. De sleutel tot succes is de gezamenlijke aanpak door waterschap en boeren. Het waterschap Rijn en IJssel zet inmiddels actieve stappen om peilbeheer samen met de boeren vorm te geven. Voorbeelden daarvan zijn 'peilcommissies' en een cursus 'Waterbeheer voor boeren en waterschappers'.

Rob Hoekstra en Dick Boland

Het eindrapport 'Omgaan met vernatting' is verkrijgbaar bij het Centrum voor Landbouw en Milieu, een samenvatting en de nieuwsbrieven bij het waterschap Rijn en IJssel en het CLM.